

บทที่ ๔

วิเคราะห์ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย

การศึกษาวិเคราะห์ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปแล้ว ในบทที่ ๒ ความเป็นมาและวิธีปฏิบัติของพุทธมามกะในสมัยพุทธกาล และ บทที่ ๓ ความเป็นมาและวิธีปฏิบัติของพุทธมามกะในสังคมไทย สำหรับในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้นำข้อศึกษาทั้ง ๒ บท มาทำการศึกษาและวิเคราะห์ภายใต้หลักพระพุทธศาสนา ความเป็นพุทธมามกะกับคุณธรรม ๕ ประการของอุบาสกแก้ว (ปัจจุบันเรียกว่า อุบาสกธรรม) โดยวิเคราะห์ตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้ ๑) ชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ๒) ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย ๓) สรุป โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน

๔.๑.๑ สังคมไทยปัจจุบัน

สังคมไทยปัจจุบัน เป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ยิ่งพัฒนาไปเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยังมีวัตถุนิยมของความต้องการมากเท่าใดยิ่งไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ คนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ จึงมีปัญหาทางจิตเกิดขึ้นมากมาย เช่น มีพฤติกรรมการแสดงออกที่รุนแรง ขาดเมตตา ทั้ง ๆ ที่พระพุทธศาสนาสอนว่า เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้าจุนโลก ทำให้คนไทยยุคใหม่ตกเป็นทาสของประเทศทุนนิยมที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคมาเป็นเหยื่อล่อ ทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้ สนับสนุนให้เกิดค่านิยมบริโภคผ่านสื่อต่าง ๆ โดยปราศจากการควบคุม เมื่อเกิดความอยากมี อยากได้ แต่ไม่มีเงินซื้อจะกระทำทุจริต ลักเล็กขโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราวดังที่เป็นข่าวอยู่เสมอ สังคมปัจจุบันจึงไร้ความมีน้ำใจ มนุษย์ชอบหมกมุ่นในกามคุณ เป็นที่รวมสิ่งชั่วร้ายทางเพศ สื่อลามกต่าง ๆ มากมาย มีสิ่งมอมเมาในรูปแบบการพนันต่าง ๆ อีกมาก เสพสิ่งเสพติด เช่น บุหรี่ ยาบ้า ยาไอซ์ เมื่อสังคมไทยตกอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมเช่นนี้ จึงหมกมุ่นจนถอนตัวไม่ขึ้น อีกทั้งคนส่วนใหญ่คิดว่า การมีความพร้อมทางวัตถุจะทำให้ชีวิตมีความสุข จึงชอบวิ่งตามวัตถุ ไขว่คว้าหาบารุงชีวิต สิ่งใดที่ยังไม่มีเหมือนคนทั่วไปจะพยายามดิ้นรนหาหา สิ่งที่มีอยู่แล้วก็ให้มีมากกว่าเดิม ถึงกับกู้หนี้ยืมสินมาซื้อหา ที่ถลาลึกอาจถึงขั้นทุจริตคิดมิชอบต่อหน้าที่การงาน คนประเภทนี้จะหาความสุขทางใจไม่ได้จนตลอดชีวิต

มนุษย์ในสังคมปัจจุบันชอบตรวจสอบคนอื่น ไม่ยอมหันมาตรวจสอบตนเอง ดังคำสอนที่ว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง หรือจงตั้งตนไว้ในคุณธรรมก่อน แล้วจึงสอนคนอื่น ทำได้เช่นนี้จึงจะไม่มัวหมอง ไม่ควรแต่คิดหาความผิดของคนอื่นหรือฐานะที่เขาทำหรือยังไม่ทำ แต่ควรพิจารณาตนว่า

อะไรที่ตนทำแล้วหรือยังไม่กระทำ ระบบการศึกษาอบรมของไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากประเทศทางตะวันตก สอนให้รู้เรื่องภายนอกตัว มิได้เน้นว่าเมื่อเรียนรู้เรื่องของคนอื่นแล้ว ให้หันมาตรวจสอบตนเองบ้าง ระบบการศึกษาเช่นนี้เมื่อตนมีข้อบกพร่องอะไรกลับมองไม่เห็น หรือเห็นแต่แก้งทำไม่สนใจ พฤติกรรมของมนุษย์ประการสำคัญ คือ มีศรัทธาเลือนลอย ชาวพุทธที่นับถือพระรัตนตรัย จึงควรพึ่งตนเอง ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นแรงบันดาลใจ ไม่หันไปพึ่งผีสังเวยเทวดาหรือสิ่งที่เหลวไหลหรือมกยต่าง ๆ เช่น สัตว์ประหลาดหัวเป็นหมู หางเป็นหมา ปลาไหลเผือก เป็นต้น

คนไทยยุคใหม่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่นับถือพระรัตนตรัยเพียงลมปากเท่านั้น แต่มีพฤติกรรมสวนทางให้เลื่อมใสศรัทธาเป็นส่วนใหญ่ หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนามีหัวข้อที่ทันสมัยอยู่ข้อหนึ่งคือ ปัญหาทางจิตของประชาชนไทย ที่ว่าทันสมัยเพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสงบสุข ไม่มีปัญหาทางจิต ไม่เหมือนกับประเทศที่เจริญหรือพัฒนาแล้วแต่มีคนเป็นโรคจิตเพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบันคนไทยตกอยู่ในสภาพไม่แตกต่างจากประเทศที่เจริญหรือประเทศที่พัฒนาแล้วที่หมกมุ่นหลงใหลในวัตถุมากกว่าสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้เดินเข้าสู่สิ่งที่เรียกว่าอบายมุขได้ง่าย มากกว่าการเดินทางเข้าสู่วัด เพื่อบำเพ็ญบุญ บำเพ็ญทานบารมีเพื่อให้ชีวิตได้พบกับความสุข ความเจริญ^๑.

จากดังกล่าวมาข้างต้น ยังมีงานวิจัยที่ออกมาในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ปัจจุบันได้เกิดปัญหาในสังคมไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ๑) สังคมไทยปัจจุบัน มีปัญหาจริยธรรมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด และมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับน้อย สาเหตุสำคัญที่สุดมาจากครอบครัว ซึ่งมีการอบรมเลี้ยงดูที่ขาดประสิทธิภาพ ขาดตัวแบบที่ดี ทำให้เด็กและเยาวชนขาดจิตสำนึกที่ดี ขาดความรับผิดชอบ ไม่มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ มีการเน้นด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ มีความประพฤติดุปฏิบัติที่ขาดการยับยั้งชั่งใจ ถูกชักจูงได้ง่าย และเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกที่หลังไหลเข้ามาทางช่องทางต่างๆ และสื่อต่างๆ ๒) ระบบการศึกษาขาดประสิทธิภาพ ไม่เน้นหนักในด้านคุณธรรมจริยธรรม ๓) สถาบันศาสนา ไม่ได้ทำหน้าที่ในการปลูกฝัง ถ่ายทอด อบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคคลอย่างจริงจัง ขาดตัวแบบที่ดั่งงามด้านศาสนา และศาสนาไม่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนทำดีได้ ๔) สังคมโดยรวมอ่อนแอ ไม่มีระบบป้องกันและควบคุมพฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและระบบลงโทษไม่สามารถทำให้คนเกรงกลัว ขาดความละอาย ประพฤติผิดในรูปแบบต่างๆ^๒

๔.๑.๒ ประเภทชาวพุทธในสังคมไทย

ประเทศไทยเราถูกเรียกว่า เมืองพระพุทธศาสนา ด้วยมีคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากถึง ๙๕% ในจำนวนชาวพุทธทั้งหมดนี้ อาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ตามความประพฤติดังนี้ คือ

^๑ กรมประชาสัมพันธ์, ปัญหาของสังคมไทยปัจจุบัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.pr.prd.go.th> [๒๓ มีนาคม ๒๕๕๙].

^๒ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก, การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๒-๓.

๑. พุทธศาสนิกชน คือ ชาวพุทธตามทะเบียนบ้าน วัดอุประสงค์ที่ไปวัด คือ ต้องการไปไหว้พระเพื่อขอหวย รดน้ำมนต์ ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ไม่ได้สนใจหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ไม่มีการรักษาศีล อาทิ ยังดื่มเหล้าอยู่ เป็นต้น

๒. พุทธมามกะ คือ ผู้ประกาศตนหรือแสดงตนว่านับถือพระพุทธศาสนา มีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง มีความสนใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (แต่อาจปฏิบัติยังไม่ตรงถึงขั้นบรรลุนิพพานเป็นอริยบุคคล) อาทิ รักษาศีล ๕ ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

๓. พุทธบริษัท คือ ผู้ประพฤติดุติปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติสมควร จนบรรลุนิพพานเป็นอริยบุคคล^๓

ตามหลักพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง สามกัมมสังคยา เป็นการสอนเรื่อง อริยสัจ ๔ คือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ทุกข์ คือ ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ชัดแย้ง บกพร่อง ๒) สมุทัย คือ เหตุเกิดทุกข์ สาเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด ๓) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ภาวะที่ดับหมดดับไป ๔) มรรค หนทางนำไปสู่ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกว่า ทางสายกลาง มรรคมืองค์ ๘ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นคือ ให้ควรรู้และควรปฏิบัติ เพื่อล่วงความทุกข์ทั้งปวง

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สังคมไทยเกิดปัญหา คือ สภาวะทางสังคมและพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่พึงปรารถนาที่สร้างความสับสนวุ่นวายเดือดร้อนหรือความทุกข์ให้กับบุคคลจำนวนมาก โดยมีสาเหตุปัจจัยหลายอย่าง อาทิ ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ ด้านเทคโนโลยี เป็นต้น ทำให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุมากจนเกินความจำเป็น เรียกว่า เจริญจนเฟ้อ แต่ในทางตรงกันข้ามความเจริญทางด้านจิตใจกลับลดน้อย หดหายไป จึงถูกกิเลสครอบงำจิตใจ ทำให้เกิดการกระทำไปในทิศทางอกุศล (ฝ่ายชั่ว) เป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ก่อโทษ ก่อความเดือดร้อน เกิดความทุกข์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์เรา หมายถึง ชาวพุทธไทยเราพึงตระหนักรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ และหาทางออกจากสภาวะนี้โดยเร็วที่สุด โดยยึดหลักพระพุทธศาสนาที่พระมหากษัตริย์ไทยเราและบรรพบุรุษไทยเราหลายชั่วอายุคน ใช้เป็นหลักยึดหลักปฏิบัติให้อยู่บนหนทางแห่งความดีงาม และถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อล่วงพ้นปัญหาทั้งปวง มีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข ความสงบ ร่มเย็น มั่นคงทั้งทางด้านกายและจิตใจ

ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นการศึกษาความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย โดยใช้หลักคุณธรรมของอุบาสกแก้ว และหลักคุณสมบัติของอุบาสกเป็นกรอบวิเคราะห์ ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับต่อไป

๔.๒ ความเป็นพุทธมามกะในสังคมไทย

พุทธมามกะ คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ เป็นที่พึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

^๓ รวมธฤตี พลีเพื่อธรรม. “ภัยของพุทธศาสนา”. โพธิญาณ. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๗ (ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๑๗.

๔.๒.๑ คุณธรรมของพุทธมามกะ

คุณธรรมของพุทธมามกะ ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ผู้ที่สามารถปฏิบัติถึงพร้อม เรียกว่า อุบาสกแก้ว มี ๕ ประการ ดังนี้

๑. มีศรัทธา
 ๒. มีศีล
 ๓. ไม่ถือนมกลตึ้นข้าว
 ๔. ไม่แสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา
 ๕. บำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา^๔
- คุณธรรมดังกล่าว มีรายละเอียด ดังนี้

๑. มีศรัทธา

ศรัทธา คือ ความเชื่อ เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า สรุปลงรวมที่ พระพุทธคุณ ๙ ได้แก่

- (๑) อระหัง เป็นผู้ไกลจากกิเลส
- (๒) สัมมาสัมพุทธโธ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง
- (๓) วิชชาจะระณะสัมปันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
- (๔) สุกะโต เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว
- (๕) โลกะวิทู เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง
- (๖) อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ เป็นผู้ฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า
- (๗) สัตถา เทวะมนุสสานัง เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- (๘) พุทโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม
- (๙) ภาวะวาติ เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์^๕

มีตัวอย่างเกี่ยวกับศรัทธาพระพุทธเจ้า ดังนี้ ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกไปเขตเมืองเวรัญชา พร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่า เวรัญชพราหมณ์ ได้ฟังข่าวว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมา และได้ยินกิตติศัพท์อันงามพร้อมของพระพุทธเจ้า ว่าทรงเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะเสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสาวกผู้ฝึกที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์

^๔ อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๙๓.

^๕ ดูรายละเอียดใน วิ.มहा. (ไทย) ๑/๑-๑๔/๑-๗.

ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ดังนั้นเวรัญชพรหมณ์จึงเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถึงที่ประทับได้สนทนาปราศรัยธรรมกับพระผู้มีพระภาคเจ้า พอเป็นที่บันเทิงใจ หลังจากสนทนาแล้ว เวรัญชพรหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระโคตมเป็นพี่ใหญ่ ผู้ประเสริฐที่สุด ท่านพระโคตม ภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้ง โดยประการต่างๆ เปรียบเหมือนบุคคลหลายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตาม ประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูป ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตมพร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”^๖ นี่คือ ความศรัทธาในพระพุทธเจ้า จึงประกาศตนเป็นพุทธมามกะ

พระพุทธศาสนา ที่เราชาวพุทธไทยยอมรับนับถือกัน (ประกอบด้วย พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์) กล่าวคือ พระพุทธเจ้าสมณโคตม ผู้ทรงตรัสรู้ ผู้ทรงประดิษฐานพระธรรม ผู้ทรง ก่อตั้งหมู่สงฆ์ เมื่อราวกว่า ๒๖๐๐ ปีล่วงมาแล้ว และก็ยังดำรงมาอย่างยาวนานถึงปัจจุบัน เพราะด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้า ซึ่งรวมลงเป็นพระพุทธศาสนา ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจึงเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ถึงซึ่งความพ้นทุกข์ทั้งปวง คือ พระนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด ซึ่งพระพุทธเจ้าเป็นผู้ทำสำเร็จแล้ว และได้ทรงแสดงวิธีไว้ให้แล้ว และทรงสั่งสอนในรูปแบบของ พระธรรม มีลักษณะเรียกว่า ธรรมคุณ ๖ ดังนี้

- (๑) สวากขาโต ะกะวะตา ธัมโม พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว
- (๒) สันทิฎฐิโก เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง
- (๓) อะกาลิโก เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลไม่จำกัดกาล
- (๔) เอหิพัสสโก เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด
- (๕) โอปะนะยิโก เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว
- (๖) ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน^๗

มีตัวอย่างเกี่ยวกับศรัทธาพระธรรม ดังนี้ มีพราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงที่ประทับ พราหมณ์นั้นได้กราบทูลถามพระพุทธเจ้าเรื่องพระธรรม พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า พระธรรมเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่จำกัดด้วยเวลา ควรมาดูมาศึกษา ควรน้อมเข้ามาในตัวเอง ซึ่งผู้ปฏิบัติจะเห็นผลด้วยเฉพาะตัวเอง พราหมณ์ผู้นั้นเมื่อได้ฟังธรรมและเข้าใจ จึงเกิดศรัทธา กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”^๘ นี่คือ ความศรัทธาในพระธรรม จึงประกาศตนเป็นพุทธมามกะ

^๖ วิมพา. (ไทย) ๑/๑๕/๘.

^๗ ตูรายละเอียดยใน อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๕๔/๒๑๖-๒๑๗.

^๘ อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๕๔/๒๑๗.

เมื่อมีพระพุทธเจ้า พระธรรม จึงเกิดเป็นหมู่พระสงฆ์ต่อมา พระสงฆ์ คือ ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม ปฏิบัติสมควร เพื่อเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตาม

ดังนั้นชาวพุทธจึงควรมีความศรัทธาที่ถูกต้อง คือ ศรัทธาในพระพุทธเจ้า ความเป็นพระพุทธเจ้า (พระพุทธคุณ ๙), ศรัทธาในพระธรรม และพระสงฆ์ เรียกว่า มีพระรัตนตรัย^๙ เป็นสรณะแบบนี้ เราชาวพุทธจึงจะไม่หลงทาง ไปหลงศรัทธาในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งไม่ใช่หนทางแห่งการพ้นทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ในปัจจุบัน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้เขียนเรื่อง หลักศรัทธา ไว้ว่า ศรัทธา ความเชื่อ, ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล มี ๔ อย่าง เพื่อให้ชาวพุทธเรา มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น จะได้พิจารณาเพื่อความปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนี้

(๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม, เชื่อการกระทำ, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความดี ความชั่ว มีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจอนานหรืออนาคตโยชค เป็นต้น

(๒) วิปากสัทธา เชื่อวิบาก, เชื่อผลของกรรม, เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

(๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรม จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

(๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ทรงได้บำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง^{๑๐}

สำหรับในสังคมปัจจุบัน จะพบว่าชาวพุทธไทย นอกจากนับถือพระรัตนตรัยแล้ว ยังมี ความเชื่อและมีพฤติกรรมที่แสดงว่านับถือสิ่งอื่นอีกมากมายนอกเหนือจากพระรัตนตรัย อาทิ บูชาเจ้าพ่อต่างๆ เจ้าแม่ต่างๆ เจ้าป่าเจ้าเขาต่างๆ เซียนต่างๆ เทพต่างๆ สิ่งวิเศษต่างๆ สัตว์วิเศษต่างๆ คุณไสยต่างๆ วิทยุญาณต่างๆ พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น โดยมีความเชื่อและหวังว่าสิ่งทั้งหลายดังกล่าวเมื่อตนบูชาแล้ว จะช่วยคลี่คลาย บาลา ยศ เงินทอง ความร่ำรวย ความแข็งแรง ความสุขสบายทั้งหลายทั้งปวงให้แก่ตนได้ เพียงการอ้อนวอน ร้องขอ ทำพิธีกรรมต่างๆ แล้วสิ่งต่างๆ ที่ตนปรารถนาจะสัมฤทธิ์ผลแก่ตนได้ แม้ต้องเสียเงินทอง เสียเวลา มากสักเท่าใดก็ยอม ด้วยความเชื่อนั่นๆ ซึ่งตาม

^๙ พระรัตนตรัย เป็นคำเรียกรวมของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิณี, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔๐.

หลักพระพุทธศาสนาเป็นไปไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นทังอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ ให้เลวและปราณีต”^{๑๑} และยังตรัสว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว”^{๑๒} ยกตัวอย่าง หากหว่านเมล็ดมะม่วง ย่อมได้ผลมะม่วง, หว่านเมล็ดชนิดอื่น ย่อมได้ ผลชนิดอื่น จะได้ผลมะม่วงเป็นไปไม่ได้

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) กล่าวว่า “ชาวพุทธในเมืองไทยเป็นคนหลายใจ ใ้หัวพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ หัวเหวตา หัวผี หัวต้นไม้ หัวเสาหลักเมือง หัวร้อยแปด ใจมันกว้าง หัวพรวดไปหมด อย่างนี้ไม่ถูกกฎเกณฑ์ทางพระพุทธศาสนา แต่ที่ใ้หัวๆ กันอยู่นั้น เพราะญาติโยมทั้งหลายไม่รู้ไม่เข้าใจ”^{๑๓} ดังนั้น เรื่องศรัทธาจึงเป็นเรื่องสำคัญ เราชาวพุทธในฐานะพุทธมามกะ จึงควรศึกษาหาความรู้ ให้รู้ให้เข้าใจเพื่อเป็นผู้มีศรัทธาที่ถูกต้องมั่นคง เรียกว่า “อจลศรัทธา แปลว่า ศรัทธาที่ไม่หวั่นไหว มีความเชื่อมั่นในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์”^{๑๔} สามารถประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นพุทธมามกะที่ดี เป็นผู้มีความพร้อมด้วยศรัทธา มิเช่นนั้นแล้วหากยังไม่รู้ไม่เข้าใจและมัวไปหัวต้นไม้ หัวผี หัวอะไรต่อมิอะไรที่ไม่ใช่ทางที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาก็จะกลายเป็นพุทธมามกะที่ไม่ดี ไม่พึงประสงค์ หรือมีความเป็นพุทธมามกะไม่สมบูรณ์ ดังนั้น มีศรัทธา คือ มีความเชื่อ หมายถึง เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อในพระรัตนตรัย เชื่อในเรื่องกรรม ชาวพุทธจึงควรปรับปรุงตน พัฒนาตน ในเรื่องความมีศรัทธาให้ถูกต้อง เพื่อเป็นพุทธมามะที่ดี

๒. มีศีล

ศีล คือ เจตนา ความตั้งใจจดเว้น ดังพระพุทธพจน์ว่า “ผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมา ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีศีล”^{๑๕} พุดง่ายๆ คือ การรักษาศีล ๕ โดยการงดเว้นตามข้อปฏิบัติตามพุทธพจน์ จดเว้น เรียกว่า วิริติ มี ๓ อย่างตามลักษณะของการเว้น คือ ๑) สมาทาน^{๑๖} วิริติ เว้นเพราะได้สมาทานไว้ก่อนแล้ว ดังที่เราสมาทานศีลด้วยตนเอง หรือขอสมาทานศีลกับพระสงฆ์ ๒) สัมปัตตวิริติ เว้นโดยไม่ได้สมาทานไว้ก่อน ๓) สมุจเฉทวิริติ เว้นเด็ดขาด เป็นคุณสมบัติของอริยบุคคล เกิดจากการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

ชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ยังทำผิดศีลกันอยู่มาก ดังปรากฏอย่าง ศีลข้อ ๑) มีการฆ่าสัตว์และทำทารุณสัตว์ เพื่อเป็นอาหารบ้าง เพื่อความบันเทิงบ้าง หรือแม้แต่เป็นมือปืนรับจ้าง

^{๑๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๕๐.

^{๑๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๓๔/๒๕๙.

^{๑๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), *ผู้แต่งใกล้พระไตรรัตน์*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๑๕} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๕๙๑/๕๕๔.

^{๑๖} สมาทาน หมายถึง ยอมรับนับถือ เต็มใจที่จะยึดถือไว้ในใจ.

ฆ่าคนก็มีปรากฏเป็นคดี ศิลข้อ ๒) มีการลักเล็กขโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราว กรรโชก ปล้น ตู๋ ฉ้อโกง ดังเมื่อสมัยก่อนมีชาวปล้นร้านทองเสียส่วนใหญ่ ปัจจุบันหันมาปล้นร้านสะดวกซื้อกันมากกว่า คงด้วยมีมากแห่ง สะดวกในการปล้นไปที่ไหนใกล้ สะดวก ก็เข้าไปชุกกรรโชกใช้อาวุธปืนเพียงกระบอกเดียว ใส่หน้ากากสักหน่อย ก็ได้เงินแล้ว ตำรวจก็จับได้บ้าง ไม่ได้บ้าง ศิลข้อ ๓) มีคติความซื่อสัตย์ มีเมียน้อย มีเมียมาก ด้วยคิดว่าเป็นเรื่องธรรมดา ดังนั้นเมื่ออยู่ในเมืองมีแฟนในเมือง พอไปทำงานต่างเมืองก็มีแฟนเพิ่มอีก มีความพอใจสมยอมกันทั้งสองฝ่าย ศิลข้อ ๔) มีการพูดหลอกลวงเพื่อหวังผลประโยชน์บางอย่างหรือหลายอย่าง หรือพูดโกหกเพื่อหวังหลีกเลี่ยงความผิดบางประการ หรือพูดโฆษณาชวนเชื่อเพื่อหวังขายของต่างๆ สารพัดมากมาย ศิลข้อ ๕) มีการดื่มสุรา มีการเสพยาเสพติด ผู้วิจัยเห็นว่า ที่ยังมีปรากฏเรื่องการทำผิดศีลอยู่มาก เนื่องจากชาวพุทธไทย ยังไม่รู้และไม่เข้าใจเรื่องศีลอย่างแท้จริงและอย่างถูกต้อง และที่ไม่รู้ไม่เข้าใจเพราะขาดความรู้ ขาดความสนใจ ใฝ่รู้ในสิ่งที่สมควรรู้ นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ชาวพุทธไทยชอบทำบุญทำทาน มากกว่าการรักษาศีล นี่จึงเป็นเหตุของปัญหาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยเพราะความไม่มีศีล สอดคล้องกับคำกล่าวของพระศรีญาณโสภณ (ปิยโสภณ) ว่า “คนไทยชาวพุทธนิยมให้ทาน แต่หย่อนยานเรื่องระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เรื่องศีล”^{๑๗} การรักษาศีล เป็นคุณสมบัติหนึ่งของพุทธมามกะ จึงเป็นหน้าที่โดยตรงที่เป็นชาวพุทธควรรักษาศีลกัน ดังนั้นจึงขออธิบายเรื่อง ศีล โดยสังเขป ดังนี้

๑. ศีล คือ ข้อปฏิบัติเบื้องต้น เป็นการรักษากายวาจาให้เป็นปกติ เพื่อคอยควบคุมความประพฤติให้เรียบร้อยดีงาม ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสังคมส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ช่วยทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไร้ทุกข์ภัย ทำให้สังคมมีความรักความปรารถนาดีต่อกัน เคารพในสิทธิของกันและกัน^{๑๘}

๒. ศีล มีหน้าที่ขัดเกลากิเลส ขจัดเสีย หรือทำลายความไม่ดี ความชั่วของผู้รักษาศีล

๓. ศีล ให้ผลปรากฏเป็น ความสะอาดทางกาย วาจา และใจ ทำให้ผู้รักษาศีลได้รับอานิสงส์แห่งการรักษาศีล อาทิ เป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรง มีทรัพย์มาก ไม่มีศัตรู มีวาจาไพเราะเป็นคำสัตย์ มีสติตั้งมั่น เป็นต้น

๔. ศีล มี หิริ (ความละอายบาป) และ โอตตัปปะ (ความเกรงกลัวบาป) เป็นเหตุใกล้ หมายถึง มีหิริโอตตัปปะ ทำให้ศีลเกิดและตั้งอยู่ได้

๕. ศีล มี เมตตา กรุณา สหระสนโดษ สัจจาจา สติสัมปชัญญะ เป็นธรรมค้ำจุน หมายถึง เป็นหลักธรรมส่งเสริมกัน ทำให้การรักษาศีลตั้งอยู่^{๑๙}

^{๑๗} พระศรีญาณโสภณ (ปิยโสภณ), **ระเบียบชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พลัสเพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙.

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, **ธรรมศึกษา ขั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘๒-๑๘๕.

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน พระมหาประนอม ธมฺมาลงกาโร, **ศีล ๕**, (นครปฐม : สำนักพิมพ์สาละพิมพ์การ, ๒๕๕๘), หน้า ๔๑-๔๗.

๖. บุคคลผู้รักษาศีล มี ๕ จำพวก คือ ผู้มีปกติศีล, ผู้มีสมาทานศีล, ผู้มีความผ่องใสแห่งศีล ผู้เจริญสมณะ และผู้เจริญวิปัสสนา ดังนี้

๖.๑) ปกติศีล คือ ศีลที่ผู้รักษาโดยมิได้สมาทานไว้ก่อน ด้วยเห็นว่าเป็นปกติที่คนเราควรรักษาศีล ไม่ว่าจะสมาทานหรือไม่ก็ตาม

๖.๒) สมาทานศีล คือ ศีลที่ผู้รักษาตั้งใจสมาทานไว้ก่อน ด้วยตั้งใจไว้ก่อนว่าจะงดเว้น

๖.๓) ความผ่องใสแห่งศีล คือ ศีลที่เกิดขึ้นในขณะที่จิตผ่องใสจากการฟังธรรมเป็นต้น ดังตัวอย่าง สันตติอามาทย์แม้จะเมาสุราเป็นเวลานาน แต่เมื่อได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว ได้บรรลุธรรมด้วยจิตที่ผ่องใส

๖.๔) สมณะ ศีลที่เกิดขึ้นในขณะที่เจริญสมณะกรรมฐาน เพราะไม่คิดจะล่วงละเมิดศีลทางกาย วาจา ด้วยอำนาจความสงบใจ

๖.๕) วิปัสสนา ศีลที่เกิดขึ้นในขณะที่เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพราะไม่คิดจะล่วงละเมิดศีลทางกาย วาจา ด้วยอำนาจวิปัสสนาปัญญา^{๒๐}

มีตัวอย่างเรื่องเกี่ยวกับศีลข้อที่ ๑ เรื่องการฆ่าสัตว์และการไม่ฆ่าสัตว์ในสมัยพุทธกาล ดังนี้
 สุมณพ โตทยยบุตร เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระวิหารเชตวัน ได้ทูลถามว่า อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้พวกมนุษย์ที่เกิดเป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลวความประณีตแตกต่างกัน ดังปรากฏให้เห็น ๑๔ ข้อ นี้

๑. มีอายุสั้น

๒. มีอายุยืน

๓. มีโรคมาก

๔. มีโรคน้อย

๕. มีผิวพรรณทราม

๖. มีผิวพรรณงาม

๗. มีศักดาน้อย

๘. มีศักดามาก

๙. มีโรคะน้อย

๑๐. มีโรคะมาก

๑๑. เกิดในสกุลต่ำ

๑๑. เกิดในสกุลสูง

๑๓. ไร้ปัญญา

๑๔. มีปัญญา

พระพุทธเจ้าทรงตอบปัญหาทั้ง ๑๔ ข้อ ด้วยพระดำรัสว่า ‘สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต’ สุมณพไม่เข้าใจในคำตอบ พระพุทธเจ้าจึงทรงจำแนกกรรม และผลของกรรม

^{๒๐} พระคันธसारิกวงศ์, วิสุทธิมรรค ฉบับแปลและอธิบาย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๓๕-๓๖.

ว่า บุคคลผู้ทำกรรมฆ่าสัตว์ให้ตาย มีอายุสั้น, ผู้มีอายุยืนเพราะไม่ฆ่าสัตว์, ผู้เบียดเบียนสัตว์ มีโรครมาก ส่วนผู้มีโรคน้อยเพราะไม่เบียดเบียนสัตว์ เป็นต้น^{๒๑}

อีกพุทธพจน์หนึ่ง ในจุฬามณีวงศ์สูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับสุภมาณพ มีปรากฏ ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบซำ มีมือเปื้อนเลือด ฝึกฝนในการประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุสั้น มาณพ การที่บุคคลเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบซำ มีมือเปื้อนเลือด ฝึกฝนในการประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย นี่เป็นข้อปฏิบัติ ที่เป็นไปเพื่อความมีอายุสั้น”^{๒๒}

จากตัวอย่างและพุทธพจน์ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความมีศีล (ตัวอย่างเรื่องศีลข้อที่ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์) เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

ความมีศีล หมายถึง การรักษาศีล ย่อมให้ผลเป็นสุคติ

ความไม่มีศีล หมายถึง การไม่รักษาศีล การละเมิดศีล ย่อมให้ผลเป็นทุคติ

ดังนั้น พุทธมามกะพึงเป็นผู้มีศีล จากตัวอย่างดังกล่าว พระมหาประนอม ธมมาลงกาโร ได้กล่าวในหนังสือ ศีล ๕ ว่า มีเหตุ ๒ ประการ ที่ทำให้เราเป็นผู้สำรวมอยู่ในศีล ซึ่งนั่นเป็นเหมือนเคล็ดลับของการรักษาศีล คือ

๑. พิจารณาโทษของการผิดศีล

๒. พิจารณาอันสงส์ของการรักษาศีล^{๒๓}

ในเรื่องหลักของศีล ชาวพุทธไทยควรศึกษาให้มีความรู้อย่างถูกต้องว่า ศีล คืออะไร วิธีรักษาศีลมีแบบใดบ้าง ผลของการรักษาศีลคืออะไรบ้าง และผลของการไม่รักษาศีลมีอะไรบ้าง เมื่อเกิดความเข้าใจ ย่อมเป็นเหตุให้เกิดศรัทธาที่จะรักษาศีลและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สมบูรณ์ มั่นคง ตามพุทธพจน์ว่า ผู้รักษาศีล ๕ คือ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ดังนั้น พุทธมามกะ ควรเป็นผู้รักษาศีลให้ถึงพร้อม อีกทั้งการรักษาศีลยังสามารถเป็นบาทฐานสำหรับคุณธรรมข้ออื่นต่อไป หากยังไม่มีการรักษาศีลเป็นปกติ หรือรักษาศีลแบบซักเข้าซักออก วันนี้ไม่รักษา วันอื่นค่อยรักษา แบบไม่มีเจตนา ไม่ตั้งใจ ดังมีปรากฏในสังคมปัจจุบัน เรียกว่าไม่เป็นพุทธมามกะที่ดี หรือความเป็นพุทธมามกะไม่สมบูรณ์ ดังนั้น มีศีล คือ มีความประพฤติทางกาย ทางวาจาที่ปกติ เรียบร้อย และยังเป็นบาทฐานเพื่อให้ได้สมาธิและปัญญา เรื่องศีลจึงเป็นประเด็นที่ยังต้องปรับปรุง

^{๒๑} ดูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙-๒๙๐/๓๔๙-๓๕๐.

^{๒๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๐/๓๕๐.

^{๒๓} พระมหาประนอม ธมมาลงกาโร, ศีล ๕, (นครปฐม : สาละพิมพ์การ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๙.

๓. ไม่ถือนมกลตื้นขาว

ไม่ถือนมกลตื้นขาว หมายถึง เชื้อกรรม ไม่เชื่อนมกล เรื่องนมกลในพระพุทธศาสนา มีปรากฏใน พระสุตตันตปิฎกขุททกนิกาย ขุททกปาฐ-ธรรมบท-อุทานอิติวุตตกะ-สุตตนิบาต ดังนี้

ข้าพเจ้า ได้สดับมาอย่างนี้สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป เทวดาองค์หนึ่งมีวรรณงดงาม ยิ่ง เปล่งรัศมีให้สว่างไปทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า เทวดาและมนุษย์จำนวนมาก ต่างมุ่งหวังความสุขสวัสดิ์ ร่วมกันคิดถึงเรื่องนมกลขอพระองค์ตรัสบอกนมกลอันสูงสุดด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตอบดังนี้...^{๒๔}

นมกลที่แท้จริง คือ ธรรมที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงไว้แล้ว มี ๓๘ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) อะเสวนา จะ พาลานัง	การไม่คบคนพาล ๑
(๒) ปณฺธิตานัญจะ เสวนา	การคบบัณฑิต ๑
(๓) ปุชา จะ ปุชณีนยานัง	การบูชาบุคคลที่ควรบูชา ๑
(๔) ปะฏิรูปะเทสสะวาโส จะ	การอยู่ในประเทศอันสมควร ๑
(๕) ปุพเพ จะ กะตะปุญญะตา	ความเป็นผู้มีบุญอันกระทำแล้วในกาลก่อน ๑
(๖) อัตตะสัมมาปะณิธิ จะ	การตั้งตนไว้ชอบ ๑
(๗) พาหุสัจจัญจะ	การได้ฟังมามาก ๑
(๘) สิปปัญจะ	ศิลปศาสตร์ ๑
(๙) วินะโย จะ สุสิกขิโต	วินัยที่ศึกษาดีแล้ว ๑
(๑๐) สุภาสิตา จะ ยา วาจา	วาจาสุภาสิต ๑
(๑๑) มาตาปิตุอุปัฏฐานัง	การบำรุงมารดาและบิดา ๑
(๑๒-๑๓) ปุตตะทารัสสะ สังคะโห	การสงเคราะห์บุตร ๑ ภรรยา ๑
(๑๔) อะนากุลา จะ กัมมันตา	การทำงานเรียบร้อยไม่คั่งค้าง ๑
(๑๕-๑๖) ทานัญจะ ธัมมะจะริยา จะ	การให้ทาน ๑ การประพฤติธรรม ๑
(๑๗) ญาคะกานัญจะ สังคะโห	การสงเคราะห์ญาติ ๑
(๑๘) อะนะวัชชานิ กัมมานิ	กรรมอันไม่มีโทษ ๑
(๑๙) อาระตี วิระตี ปาปา	การงดการเว้นจากบาป ๑

^{๒๔} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑-๒/๖-๗.

(๒๐) มัชชะปานา จะ สัณญะโม	ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา ๑
(๒๑) อัปปะมาโท จะ ัมเมสุ	ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย ๑
(๒๒-๒๓) การโว จะ นิวาโต จะ	ความเคารพ ๑ ความประพฤติก่อมนั่น ๑
(๒๔-๒๕) สันตุฎฐี จะ กะตัญญตา	ความสันโดษ ๑ ความกตัญญู ๑
(๒๖) กาเลนะ ัมมัสสะวะนัง	การฟังธรรมโดยกาล ๑
(๒๗-๒๘) ขันตี จะ โสวะจัสสะตา	ความอดทน ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑
(๒๙) สะมะณันญจะ ทัสสะนัง	การได้เห็นสมณะทั้งหลาย ๑
(๓๐) กาเลนะ ัมมะสากัจฉา	การสนทนาธรรมโดยกาล ๑
(๓๑-๓๒) ตะโป จะ พรหมะจะริยัญจะ	ความเพียร ๑ พรหมจรรย์ ๑
(๓๓) อะริยะสัจจานัง ทัสสะนัง	การเห็นอริยสัจ ๑
(๓๔) นิพพานะสัจฉิกิริยา จะ	การกระทำนิพพานให้แจ้ง ๑
(๓๕) ฌณัฐัสสะ โลกะธัมเมหิ	จิตของผู้ได้อันโลกธรรมทั้งหลายกระทบ
จิตตัง ยัสสะ นะ กัมปะติ	ย่อมไม่หวั่นไหว ๑
(๓๖-๓๗-๓๘) อะโสกัง วิระชัง เขมัง	ไม่เศร้าโศก ๑ ปราศจากธุลี ๑ จิตเกษม ๑

นี่เป็นอุดมมงคล เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทำมงคลเช่นนี้แล้ว เป็นผู้ไม่ปราศัยเข้าศึก
ทุกหมู่เหล่า ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน เป็นอุดมมงคลของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น^{๒๕}

สมัยพุทธกาล ผู้นับถือพระพุทธศาสนา จะมีใจคอกั่นแน่น เชื่อฟังคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ออกนอกหลักพระพุทธศาสนา อย่างเรื่องมงคล
หมายถึง การประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นเหตุให้เกิดความเจริญ มีเรื่องการไม่คบคนพาล ที่จะทำให้เรา
เสียหายเดือดร้อน เรื่องการคบบัณฑิตผู้รู้ ที่จะทำให้เราเป็นผู้รู้ไปด้วย เรื่องบูชาคนที่ควรบูชา เลี้ยงดู
บิดามารดา เป็นต้น เหล่านี้เป็นมงคลในพระพุทธศาสนา

ในสังคมไทยปัจจุบัน กลับทำในทางตรงกันข้ามกับสมัยพุทธกาล กล่าวคือ ไม่เชื่อบุคคล
ที่แท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา กลับไปเชื่อบุคคลต่างๆ ที่ไม่มีมูลความจริง และไปตื่นข่าวที่มี
การ โจมจั่นกันว่าวิเศษ แห่กันไปทำตามที่เขาว่าลือกัน สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง ไปตื่นข่าว
เรื่องวัตถุมงคลสิ่งของต่างๆ อาทิ ตุ๊กตาลูกเทพให้โชคลาภ, ต้นไม้วิเศษช่วยให้เจริญก้าวหน้า, น้ำมันต์
ศักดิ์สิทธิ์มีแล้วจะแข็งแรง มีโชคลาภ, ตรีศกฏวิเศษป้องกันภัยสารพัด เครื่องรางของขลังต่างๆ มีไว้
กับตัวแล้ว จะสมบุญ มั่งคั่ง ร่ำรวย, ยันต์หลวงปู่หลวฟ่อเทพเจ้าต่างๆ ป้องกันภัย ทำมาค้าขึ้น
นอกจากนี้ ก็เชื่อบุคคลข่าวเรื่องทำพิธีกรรมต่างๆ ชาวพุทธไทยไปวัด แต่ไปไหว้พระด้วยความหวังว่าเป็น

^{๒๕} พุ.ย. (ไทย) ๒๕/๓-๑๓/๗-๘, คณะศิษย์พระสุธรรม สุขุมโม, หนังสือสวดมนต์ วัดป่าหนองไผ่,
(กรุงเทพมหานคร : หจก.ทับทิมทองการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๙-๖๑.

สิริมงคล ขอให้ผู้มีโชคมีลาภถูกรางวัลห่วยล็อตเตอรี่สิบล้านยี่สิบล้าน ไปวัดเพื่อรดน้ำมนต์ล้างอาถรรพ์ แก้วดวงไม่ดี ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ แก้กรรม แก้เคล็ดดวงชะตา ต่ออายุ เป็นต้น

อีกประการหนึ่ง พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) กล่าวไว้ในหนังสือ ผู้นั่งใกล้ พระไตรรัตน์ว่า “พระเราชอบเป็นหมอดู พระในกรุงเทพฯ นี่เป็นหมอดูส่วนมาก บ้านนอกก็เป็นมาก เหมือนกัน ทำไมจึงเป็นหมอดู เพราะพระขาดการศึกษา เรียนน้อย รู้ธรรมะน้อย ครั้นจะให้ธรรมะ ไม่มีอะไรจะให้ เช่นเขานิมนต์ไปเทศน์ พอเทศน์จบ ก็เลยรดน้ำมนต์ ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ สืบชะตา ราศี เป็นไปอย่างนี้”^{๒๖}

พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องกาลามสูตร เป็นการแสดงธรรมเตือนสติชาวกาลามะทั้งหลาย ในเกสปุตตนิคมแห่งแคว้นโกศล ว่าด้วยการพิจารณาเรื่องราวต่างๆ ที่มีการพูดคุย ถกเถียงกันว่า เป็นเรื่องจริง หรือเท็จ เป็นเรื่องถูกต้อง หรือไม่ถูกต้องอย่างไร พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักธรรม ๑๐ ประการ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาก่อนการตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่อย่างไร หลักธรรมนี้ ได้แก่

- ๑ อย่าเชื่อ โดยฟังตามๆ กันมา
- ๒ อย่าเชื่อ โดยการสืบทอดประเพณี
- ๓ อย่าเชื่อ โดยตื่นข่าวลือ
- ๔ อย่าเชื่อ โดยอ้างตำรา
- ๕ อย่าเชื่อ โดยนึกเอาเอง
- ๖ อย่าเชื่อ โดยการคาดคะเน
- ๗ อย่าเชื่อ โดยตรึกตรองเอาตามอาการ
- ๘ อย่าเชื่อ โดยชอบใจว่าตรงตามลัทธิของตน
- ๙ อย่าเชื่อ โดยผู้พูดเป็นคนควรเชื่อได้
- ๑๐ อย่าเชื่อ โดยนับถือว่า ท่านเป็นครูอาจารย์ของเรา^{๒๗}

ดังนั้น หมวดธรรม มงคล ๓๘ ประการ และกาลามสูตรนี้ สามารถทำให้ชาวพุทธเรา มีความรู้และเข้าใจมงคลที่แท้จริง เพื่อจะได้แก้ไขความเชื่อและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ไม่ถือมงคลตื่นข่าว

๔. ไม่แสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา

ไม่แสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา คือ ไม่แสวงหาเขตแห่งบุญภายนอกหลักพระพุทธศาสนาที่ผู้อื่นต่างศาสนาทำกัน อย่างเรื่องการบูชาัญญาแบบศาสนาพราหมณ์ เช่น

^{๒๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), ผู้นั่งใกล้พระไตรรัตน์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน อก.ทุก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๕๙.

ฆ่าสัตว์บูชายัญ ฆ่าแพะฆ่าแกะบูชายัญ เพื่อเซ่นไหว้เทวดา การบนบานศาลกล่าว แต่ควรมีความยึดมั่นในหลักความเชื่อและปฏิบัติในหลักพระพุทธศาสนาเท่านั้น

อย่างตัวอย่างในสมัยพุทธกาล

ในเวลานั้น พราหมณ์กุกกัณฑะกำลังเตรียมพิธีบูชามหาโย โคเพศผู้ ลูกโคเพศผู้ ลูกโคเพศเมีย แพะและแกะอย่างละ ๗๐๐ ตัว ถู้นำเข้าไปผูกที่หลักเพื่อฆ่าบูชายัญ^{๒๘}

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พราหมณ์กุกกัณฑะได้กราบทูลว่า ‘ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาชิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้ง โดยประการต่างๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต ข้าพระองค์ได้ปล่อยโคเพศผู้ ลูกโคเพศผู้ ลูกโคเพศเมีย แพะและแกะ อย่างละ ๗๐๐ ตัว ได้ให้ชีวิตแก่สัตว์เหล่านั้น ขอสัตว์เหล่านั้นจงได้กินหญ้าเขียวสด ได้ดื่มน้ำเย็น กระแสลมอ่อนๆ จงพัตถ์สัตว์เหล่านั้นเถิด’^{๒๙}

จากพุทธพจน์ดังกล่าว กล่าวคือ กุกกัณฑะพราหมณ์ กำลังจัดเตรียมงานบูชายัญอันยิ่งใหญ่ โดยมีการจัดเตรียมสัตว์ต่างๆ ไว้บูชายัญเป็นจำนวนมาก ในครั้งนั้นพระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกไปแคว้นมคธเพื่อช่วยเหลือ กุกกัณฑะพราหมณ์ไม่ให้ทำบาป พระพุทธเจ้าได้ทรงธรรม โดยทรงแนะนำให้เลี้ยววิถีบูชายัญที่มีการฆ่าสัตว์ และแนะนำให้ทำบุญมหาบริจาคแทน กุกกัณฑะพราหมณ์ เมื่อได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วเกิดความเลื่อมใสประกาศตนเป็น พุทธมามกะ เลิกฆ่าสัตว์บูชายัญ จะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลผู้เป็นพุทธมามกะจะเชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่แสวงหาทักษิณนอกหลักพระพุทธศาสนา

สำหรับในปัจจุบัน จะพบว่าชาวพุทธส่วนหนึ่ง ยังคงมีประกอบพิธีแบบพราหมณ์บ้าง แบบไสยศาสตร์บ้าง แบบโหราศาสตร์บ้าง แบบดวงดาวจักรวาลต่างๆบ้าง แบบขมังเวทย์บ้าง แบบบูชาเทพเจ้าต่างๆ บ้าง แบบพุทธดัดแปลงบ้าง ซึ่งในส่วนนี้ ชาวพุทธเราควรบำเพ็ญบุญในหลักพระพุทธศาสนา ไม่ควรแสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา อย่างเช่น การบูชายัญด้วยการฆ่าสัตว์ ก็ยังเป็นการผิดศีล อีกข้อหนึ่งด้วย

๕. บำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา

อย่างที่กล่าวมาแล้ว ในสมัยพุทธกาล ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจะยึดพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จึงมีความศรัทธาในพระพุทธเจ้าอย่างสูงสุด เคารพพระธรรม และพระสงฆ์ มีความมั่นคง

^{๒๘} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๒๓/๑๒๕.

^{๒๙} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๓๕๓-๓๕๔/๑๔๘-๑๔๙.

ในพระรัตนตรัย รักษาศีลเป็นปกติ ไม่ถือมงคตื้นขาว และไม่แสวงหาทักษิณนอกพระพุทธศาสนา มีแต่บำเพ็ญ ทาน ศีล ภาวนา ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

ในปัจจุบัน คนส่วนใหญ่ไปวัด ไม่ได้ตั้งใจไปบำเพ็ญบุญ ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ดังตัวอย่าง วัตถุประสงค์ของการไปวัด คือ ไหว้พระขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล ขอหวย รดน้ำมนต์มิให้เห็นบ่อยๆ งานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วัดส่วนใหญ่จัดงาน มีแต่ขายของ งานรื่นเริง บันเทิง เป็นต้น อีกทั้งสถาบันพระพุทธศาสนา ยังไม่ได้รับการอุปถัมภ์ ค้ำครองจากรัฐอย่างจริงจัง ทำให้พุทธศาสนิกชน แยกกลุ่ม แยกเหล่าและศึกษาหลักธรรมและปฏิบัติธรรมกันตามสถานที่ของตน ทำให้เกิดความไม่เป็นเอกภาพ อาจเกิดพระสังฆธรรมแปลง ไม่ตรงตามหลักที่ถูกตั้งอย่างแท้จริง การเผยแผ่ไม่สามารถไปได้อย่างทั่วถึงทั่วประเทศ การอบรมบ่มเพาะปลูกนิสัย คำสอนพื้นฐานชาวพุทธ ลงสู่จิตใจของเยาวชน ยังน้อยเกินไป สำหรับเยาวชนระดับอนุบาล ประถม และมัธยม ซึ่งเป็นวัยเหมาะต่อการเพาะปลูกความดี รวมถึงฝ่ายพระสงฆ์ตามวัดต่างจังหวัด ขาดทุนสนับสนุนจากภาครัฐ บ้างมีการตั้งงบประมาณบางอย่าง ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมของวัดได้ มีบางวัดโดนตัดงบประมาณจัดงานสวดมนต์ทำนองสรภัญญะประจำปี เป็นต้น

การนับถือพระพุทธศาสนายังคงมีอยู่ แต่ก็ยังเชื่อเรื่องปาฏิหาริย์ ไสยศาสตร์ การทรงเจ้า หมอดู ตู๊กตาเทพ ยันต์ ๕ แถว ตะกรุดวิเศษ ของวิเศษต่าง เป็นต้น สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ พระพุทธองค์ทรงรังเกียจ เห็นว่าไม่เป็นสาระ ไม่เป็นประโยชน์ ดังตัวอย่าง พระปิณฑิลภการทวาชะ แสดงฤทธิ์เหาะไปเหยียบบาตรไม้แก่นจันทร์ ทรงติเตียนและบัญญัติห้าม

อีกกรณีหนึ่ง คือ เรื่องข่าวคราวอยู่เนืองๆ เกี่ยวกับมีพระภิกษุบางรูป บางกลุ่ม มีความประพฤติไม่เหมาะสมในฐานะ สมณะ ผู้สงบ มีการกล่าวหาว่า ทำตัวไม่ถูกต้องตามพระวินัย ตัวอย่างพระยุ่งเกี่ยวกับกิจการเมือง มีการรวมกลุ่มเคลื่อนไหว เป็นต้น เป็นเหตุให้เกิดความสงสัย ความสับสน ความขัดแย้ง ในหมู่ชาวบ้าน ประชาชน หากเป็นสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็คงเรียกประชุมและสอบถามหาข้อเท็จจริง และจะทรงตัดสินความ หากมีการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ก็ะทรงติเตียน และกำหนดบทบัญญัติ เพื่อเป็นพระวินัย ป้องกันความประพฤติของภิกษุสงฆ์ ไม่ให้เกิดความเสื่อมศรัทธาจากญาติโยม หากแต่ปัจจุบัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวก็ยังคงอยู่ คาราคาซัง เมื่อเป็นดังนี้ จึงไม่ใช่ว่าผลดีแก่พระพุทธศาสนา เท่ากับ ๑ ในพุทธบริษัท ๔ ไม่แข็งแรง

สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้เคยกล่าวไว้ว่า “สำหรับบทบาทของอุบาสก อุบาสิกาในภาคประชาชน เวลานี้สิ่งที่น่าเป็นห่วงมาก ก็คือคนที่มีชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชน มักมีความรู้สึกล้ายๆจะแบ่งกัน เช่น ชาวบ้านก็มองว่า ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบพระพุทธศาสนา คือ พระ เวลามิทำอะไรอะไรไม่ดี โยมก็บอกว่า เออ...พระพุทธศาสนานี้อะไรกัน พระไม่ดี ไม่ได้ความ ไม่น่านับถือ ก็พาลจะเลิกล้มนับถือพระพุทธศาสนา หาได้คิดไม่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นของบริษัท ๔ ถ้าพระสงฆ์เสีย แต่โยมยังอยู่ อุบาสก อุบาสิกา ก็ต้องรักษาพระพุทธศาสนาไว้ ยามใดที่พระสงฆ์

เพี้ยงพล้า อุบาสก อุบาสิกา ต้องเป็นหลัก กลับมาช่วยฟื้นฟู หนุนให้พระดีมารักษา พระพุทธศาสนา”^{๓๐}

ที่กล่าวมา จึงเป็นประเด็นที่เราชาวพุทธต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและหันมาบำเพ็ญ ตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพื่อเข้าถึงประโยชน์สุขในทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็น รูปธรรม ตามเหตุแห่งการปฏิบัติอย่างจริงจัง จริงจัง มั่นคง ต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อย่างการรักษาศีล เป็นปกติ ฝึกอบรมพัฒนาจิตให้เกิดปัญญา

๔.๒.๒ คุณสมบัติของพุทธมามกะ

คุณสมบัติของพุทธมามกะ ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. ศีล คือ พึงเว้นขาดจากการกระทำ ๕ ประการ ได้แก่ การรักษาศีล ๕ มี

๒. ศรัทธา คือ ความเชื่อ, เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของตถาคต^{๓๑}

๓. จาคะ คือ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน, มีใจยินดีในการสละในสิ่งที่ควรแก่ การขอ, ยินดีในการให้ทานและการแจกทาน ยังอยู่ครองเรือน^{๓๒}

๔. ปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับ อันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ^{๓๓}

ศีล และ ศรัทธา ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ดังนั้น จึงจะกล่าวถึงคุณสมบัติอีก ๒ ประการ ได้แก่ ปัญญา และ จาคะ ดังนี้

ปัญญา

ปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับ อันเป็น อริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ^{๓๔}

ชื่อว่าญาณ เพราะมีสภาวะรู้ธรรมนั้น ชื่อว่าปัญญา เพราะมีสภาวะรู้ชัดเพราะเหตุ นั้น ทานจึงกล่าวว่า ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้^{๓๕}

ปัญญา แบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **จาริกบุญ จาริกธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๗.

^{๓๑} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๕๕๒/๕๕๔.

^{๓๒} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๕๕๓/๕๕๔.

^{๓๓} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๕๕๔/๕๕๔.

^{๓๔} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๕๕๔/๕๕๔.

^{๓๕} พ.บ. (ไทย) ๓๑/๒๐/๒๘.

๑. จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด)
๒. สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง)
๓. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการอบรม)^{๓๖}

ตามหลักพระพุทธศาสนา ปัญญา คือ ญาณ คือ ความรู้ ความรู้ชัด ความรู้ตามความจริง ความรู้ตามสภาวะธรรมทั้งหลาย ที่มีสามัญญลักษณะ คือ สิ่งทั้งหลายทั้งปวง มีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา ตามกฎไตรลักษณ์ ปัญญา คือ รู้ในอริยสัจ ๔ ปัญญาจึงเป็นเครื่องมือกำจัดอวิชชา กำจัดกิเลส จนถึงขั้นกำจัดกิเลสได้หมดจด ด้วยวิธีปฏิบัติบนหนทางทางสายกลาง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกาม มีดังนี้

๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)
๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)
๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)
๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)
๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)^{๓๗}

ศีลมีลักษณะอย่างนี้ สมาธิมีลักษณะอย่างนี้ ปัญญามีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันบุคคลอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐานย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากอาสวะทั้งหลาย คือ กามาสวะ^{๓๘} ภวาสวะ^{๓๙} และอวิชชาสวะ^{๔๐}”

ย่อลงแล้ว คือ หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

ดังนั้น ปัญญา คือ ความรู้ตามความเป็นจริง ได้แก่

- ๑ ปัญญาเกิดจากการคิดพิจารณา ปัญญาสืบแต่โยนิโสมนสิการ^{๔๑} ที่ตั้งขึ้นในตนเอง
- ๒ สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับเล่าเรียน

^{๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๒/๒๗๑.

^{๓๗} อง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๘.

^{๓๘} กามาสวะ หมายถึง กิเลสที่ทำให้เกิดความใคร่

^{๓๙} ภวาสวะ หมายถึง กิเลสที่ทำให้อยากเกิดอีก

^{๔๐} อวิชชาสวะ หมายถึง กิเลสที่ไม่รู้ตามจริง

^{๔๑} โยนิโสมนสิการ หมายถึง การพิจารณาโดยแยบคาย, การรู้จักคิด, พิจารณาให้รู้จักสิ่งดีสิ่งชั่ว

๓. ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติบำเพ็ญภาวนา

สำหรับในสังคมปัจจุบัน อย่างที่กล่าวมาแล้ว หลักทาน ศีล ภาวนา ชาวพุทธไทยนิยมทำทานเป็นอันดับต้น ส่วนศีลเป็นอันดับรอง ส่วนเรื่องปฏิบัติธรรมให้เกิดปัญญา เป็นเรื่องยากสำหรับยุคโลกาภิวัตน์ เพราะมีแต่ภาวะเร่งรีบ ดันรนทำมาหากินเพื่อให้ได้เงินมากๆ เพื่อใช้ซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จึงไม่มีเวลาในเรื่องการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนา อีกทั้งปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาครอบครัวรุมเร้า ทำให้ไม่มีโอกาสได้คิดพิจารณาไตร่ตรองธรรมสักเท่าไร เรื่องการศึกษาจากการอ่านก็มีปรากฏข่าวว่า ในโซนเอเชียประเทศไทยติดอันดับเป็นประเทศที่คนอ่านหนังสือน้อยมากในแต่ละปีคือ อ่านไม่ถึง ๑๐ เล่ม ดังนั้น หนังสือธรรมะไม่ต้องหวัง อีกทั้งวัยรุ่นชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับเรื่องผีๆ

พระศรีญาณโสภณ (ปิยโสภณ) เขียนหนังสือเรื่อง ระเบียบชาวพุทธ กล่าวว่า “คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นพิธีกรรม มากกว่าการปฏิบัติทางปัญญา หรือแสวงหาเหตุผลในหลักคำสอน มีส่วนน้อยที่ตั้งใจศึกษาแก่นแท้ของพุทธธรรม”^{๔๒}

ด้วยสภาพสังคมไทยดังกล่าว ผู้ที่ยังไม่ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา เพื่อรู้ตามสภาพตามความเป็นจริง ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส ย่อมไม่มีความเป็นอิสระ ถูกกิเลสนำพาให้กระทำการต่างๆ ไปตามอารมณ์ความรู้สึก โดยไม่มีพิจารณา ไตร่ตรองว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เมื่อทำสิ่งไม่ดีไปแล้ว ย่อมก่อทุกข์ ก่อโทษ เกิดความไม่สบายใจ กังวลใจ คับข้องใจ อึดอัดใจ หนักใจ หาทางออกไม่ได้ สังคมปัจจุบันนี้ มีข่าวคนฆ่าตัวตายมีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง อย่างข่าวตำรวจผูกคอตาย เป็นต้น ตามหลักพระพุทธศาสนา หากทำกรรมใดไว้ ดีหรือชั่วก็ตาม ย่อมส่งผลกรรม ไม่ช้าก็เร็ว นี่คือกฎแห่งกรรม นี่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม นี่คือเรื่องศรัทธา ที่ได้กล่าวไว้แล้ว ดังนั้น หากพุทธมามกะในสังคมไทย หันมามุ่งปฏิบัติธรรม เจริญปัญญาให้มากๆ ในตนก็นับได้ว่าเป็นพุทธมามกะที่มีพร้อมด้วยปัญญา

จาคะ

จาคะ คือ มีใจปราศจากความตระหนี่ มีความเสียสละ ยินดีในการสละควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทานและการแจกทาน “มีความเอื้อเฟื้อ การสละสิ่งของและความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น”^{๔๓} ตลอดจนการสละกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง

พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่อง ทาน ในอนุปพพิกขา เป็นธรรมะ (ข้อที่ ๑ ในอนุปพพิกขา) ว่า ตามโลกุตตระ เป็นธรรมที่พอกจิตให้บุคคลออกไกลจากความยินดีในกามปราศจากนิรณะเป็นบาทฐานให้บรรลุธรรม ส่วนว่าในทางโลกียะ เป็นธรรมที่ทำให้ผู้ฟังมีจิตอ่อนโยน มีใจยินดีเสียสละเผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ทานจึงเป็นเรื่องสำคัญ

^{๔๒} พระศรีญาณโสภณ (ปิยโสภณ), ระเบียบชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พลัสเพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙.

^{๔๓} ฤกษ์ ฤกษ์, “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการเสริมสันติภาพของ ดร.บาบาสาเฮบ พิมเร รามจิ อัมเบตการ์ตามหลักพุทธศาสน์วิธี”, สารนิพนธ์พุทธศาสนธรรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑๗.

ในสังคมไทยรู้จักกันดีเรื่องทาน ซึ่งมีอยู่ในคำสอนโอวาทปาฏิโมกข์ ได้แก่ การละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ด้วยวิธี ทาน ศีล ภาวนา ซึ่งเป็นหัวใจในการปฏิบัติของชาวพุทธไทย เป็นที่รู้จักกัน เห็นกันและปรากฏชัดว่า ชาวพุทธไทยขึ้นชื่อเรื่องการทำบุญทำทานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการ สละทรัพย์ หรือสิ่งของใช้ต่างๆ จนมีคำกล่าวของ พระศรีญาณโสภณ (ปิยโสภณ) ว่า “คนไทยชาวพุทธ นิยมให้ทาน แต่หย่อนยานเรื่องระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เรื่องศีล”^{๔๔} นี่จึงเป็น เรื่องความไม่สมดุลในการปฏิบัติตนของชาวพุทธ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า จาคะ ควรแบ่งเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. จาคะภายนอก คือ การสละทรัพย์ และสิ่งของต่างๆ
๒. จาคะภายใน คือ การสละกิเลส ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง

สำหรับ จาคะภายใน นี้ ผู้วิจัยขอยกเรื่องคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับ ตระหนี่ ดังต่อไปนี้ ตามหลักพระพุทธศาสนา จาคะ คือ ปราศจากความตระหนี่ ดังนั้น ตระหนี่ คือ ปราศจาก จาคะ พระพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่อง มูลเหตุแห่งวิเวก ๖ ได้แก่

๑. เป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้
๒. เป็นผู้ลบหลู่ตีเสมอท่าน
๓. เป็นผู้มีปฏติริชยา ตระหนี่
๔. เป็นผู้อวดดี เจ้ามายุ
๕. เป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว เป็นมิฉฉาภิภู
๖. เป็นผู้ยึดมั่นทิฐิของตน มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก

สังเกตข้อ ๓ เป็นผู้ปฏติริชยา ตระหนี่ จัดเป็นมูลเหตุแห่งการวิเวก ซึ่งเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาในสังคมอย่างแน่นอน

ริชยา จัดอยู่ข้อเดียวกับตระหนี่ ดังนั้น ตระหนี่และริชยา จึงเป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นสิ่งที่ควรขจัดออกไป คือ สละออกไป ริชยา คือ ความไม่ยอมให้คนอื่นได้ดี, เห็นเขาได้ดีทนไม่ได้, เห็นผู้อื่นได้ดีไม่สบายใจ^{๔๕} ดังนั้น การสละริชยาออกไป คือ จาคะภายใน หมายถึง การสละกิเลสออกไปนั่นเอง

ดังนั้น ในสังคมชาวพุทธไทย ซึ่งมีปฏตินิยมทำทาน ด้วยทรัพย์และสิ่งของต่างๆ ซึ่งเป็น จาคะภายนอก ลองหันมาใส่ใจกับการสละกิเลส ซึ่งเป็น จาคะภายใน นับเป็นการดีมีใช้น้อย เนื่องจากไม่ต้องเสียทรัพย์หรือสิ่งของต่างๆ เพิ่มขึ้น แต่จะได้รับอานิสงส์จากทานเพิ่มขึ้น

^{๔๔} พระศรีญาณโสภณ (ปิยโสภณ), *ระเบียบชาวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พลัสเพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙.

^{๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิณม, ๒๕๕๖), หน้า ๓๔๒.

๔.๓ สรุป

ด้วยสภาพของสังคมไทยปัจจุบัน เป็นลักษณะโลกาภิวัตน์ เจริญทางด้านวัตถุมากกว่าทางด้านจิตใจ ยิ่งเทคโนโลยีเจริญมากเท่าไร การแข่งขันในทุกด้านยิ่งมีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ความอยากมีอยากได้ ทำให้พฤติกรรมของคนเปลี่ยนแปลงไปตามกิเลสของแต่ละบุคคล ปัญหาจึงเกิดขึ้นตามมาด้วยทุกคนทำตามกิเลสของตน เพื่อผลประโยชน์ของตน เมื่อมีความมั่งคั่งก็หลงอยู่ในความสุขแบบโลกๆ ไม่ยั่งยืน ไม่ถาวร เมื่อมีความขาดแคลนก็ตกอยู่ในความทุกข์ หาทางออกไม่ได้ จึงแก้ปัญหาด้วยวิธีคิดที่ไม่ถูกต้อง โดยการทำผิดศีล ฆ่ากัน ทำร้ายกัน ลักขโมย ปล้นจี้ ไม่ซื่อสัตย์ พูดเท็จเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง ส่วนใหญ่เป็นไปในทางไม่ดี ที่สำคัญคือ การดื่มสุรา เสพยาเสพติด ล้วนก่อให้เกิดปัญหามากมาย โดยเฉพาะอุบัติเหตุบนท้องถนน

ในฐานะชาวพุทธผู้เป็นพุทธมามกะ มีเป็นส่วนมากที่ยังเข้าไม่ถึงพระรัตนตรัย คือเข้าไม่ถึงพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้า ที่ทรงสอน ทรงแนะนำ ทรงบอก ทรงแสดงให้รู้ว่า ทรงตรัสรู้ธรรม ทรงค้นพบความจริงอันประเสริฐ ทรงเผยแผ่ธรรม เพื่อบอกกล่าวให้มนุษย์ได้รู้ตาม ได้ปฏิบัติตาม พระพุทธองค์ที่ได้ทรงปฏิบัติจนสำเร็จแล้ว เพื่อความพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เข้าถึงพระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา

พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ด้วยชาวพุทธในปัจจุบัน มีความเชื่อ ความเห็น แนวคิดแตกต่างกัน แยกแยะกัน ทำให้สัทธรรมผิดเพี้ยน แปลงรูป ปรับแต่ง ไม่เป็นไปตามหลักดั้งเดิมแท้จริง อีกทั้งไม่มีการศึกษาธรรมอย่างจริงจังจึงทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ จึงกลายเป็น ไม่รู้ ไม่เข้าใจ รู้ไม่ถูก รู้ไม่ชัดเจน ทำให้การประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้อง ผิดเพี้ยน ทำตรงข้าม สิ่งควรทำกลับไม่ทำ สิ่งไม่ควรทำกลับทำ การศึกษาธรรมจึงเป็นประเด็นสำคัญของชาวพุทธในสังคมไทย

ด้วยหลักพระพุทธศาสนานี้ ด้วยปัญหาสังคมนี้ ด้วยหนทางการดับปัญหาสังคมนี้ จึงเป็นกิจที่ชาวพุทธไทย ต้องลงมือประพฤติปฏิบัติให้ดี ให้ถูกต้อง ให้ตรง ให้สมควร เพื่อบรรลุเป้าหมาย ด้วยความเป็นสมาชิกในสังคมไทยในฐานะชาวพุทธ

ดังนั้น ผู้เป็นพุทธมามกะในสังคมไทย ควรศึกษา ควรฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า และนำคำสอนไปปฏิบัติตน ให้ได้ชื่อว่าเป็นพุทธมามกะที่ดี อีกทั้งปฏิบัติให้ถึงคุณธรรม ๕ ประการ ที่เรียกว่า อุบาสกแก้ว ด้วย